

SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP

Utgivare: Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS)
Utkommer 2-4 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar
Redaktionskommitté: Per Eriksson och Gunilla Wågström Lundqvist
Layout: Göran Andersson
Ansvarig utgivare: Tomas Hedberg
ISSN 1401-9566

• NR 14 • ÅRGÅNG 8 • DECEMBER 2002 •

Dövskolan i Marie- stad 1888-1893

□ Kung Karl IX beslutade år 1583 att bilda en ny stad efter sin fru Maria av Pfalz. Magnus Palmkvist föddes i Stockholm 1854, tog sedan dövlärarexamen 1881. Han arbetade på Manillaskolan 1881-1883 och sedan på dövskolan i Örebro 1883-1887. Palmkvist startade dövskolan i Mariestad på hösten 1888. Skolan hade då fyra döva

elever. Palmkvist ville att skolan skulle vara öppen för alla döva barn. Palmkvist använde talmetoden i sin undervisning.

Hans skola var ett extemat och fick inte mycket bidrag. Skolan ingick inte i organisationen av dövundervisning

Magnus Palmkvist,
Manillaskolans arkiv,
Stockholms stadsarkiv.

inom fjärde distriktet. I juni 1893 upphörde dövskolan. De kvarvarande sju eleverna överfördes då till nya distriktsskolan i Vänersborg.

Palmkvist fortsatte sedan sin lärarbana här och där i Norrland fram till sin pension. Tillsammans med journalisten Jan Roos gjorde jag Per ett besök i Mariestad. Efter en stunds letande i kommunens arkiv hittade jag en notis: "Drätselkammaren 1890, 9 december, Mariestad: Magnus Palmkvist beviljades ett hyresbidrag på 50 kr, endast ett af stadens i detta afseende vanlottadt barn besöker skolan och drager fördel af densammes undervisning"."

Per

Dövhistoriska seminariet i Skövde

□ Under år 2001 firade Skövde kommun sitt 600 års jubileum. I samarbete med Skövde Dövas Förening, som samtidigt firade 50 års jubileum, genomförde Skövde kommun ett seminarium den 13-14 oktober 2001. Kommunen tillät oss under lördagen få gratis disponera fullmäktiges lokal, som var utmärkt på många olika sätt. 38 personer var närvarande under de två dagarna. På kvällen hade vi samkväm och många historiska berättelser togs då upp. Skövde Dövas Förening ska också ha beröm för sitt engagemang i samband med seminariet i Skövde.

Per

Välkommen till

5:e Internationella Dövhistoriska konferensen

den 30 juni – 6 juli 2003 i Paris, Frankrike

Program

Historiska och kulturella föreläsningar varje dag.

Underhållning och uppträdande

Generalförsamling (onsdag)

En kvällskryssning med middag

Historiska bussutflykter

till Louhans, Ferdinand Berthiers födelsestad,
till La Balme-les-Grottes, Laurent Clercs födelsestad

Mer information finns i www.dhi2003.org

Kontakta DHI-paris contacts@dhi2003.org

Deltagaravgiften

- för DHI medlemmar kostar 290 Euro (ca 2610 kr) om du betalar före 31 dec 2002

- för icke DHI medlemmar kostar 310 Euro (ca 2780 kr) om du betalar före 31 dec 2002. Fram till 31 mars 2003 kostar **delta-**

garavgiften

- för DHI medlemmar 310 Euro (ca 2780 kr)

- för icke DHI medlemmar 330 Euro (ca 2970 kr)

- för icke DHI medlemmar 330 Euro (ca 2970 kr)

I avgiften ingår kaffe och rolls, föreläsningar, eftermiddagskaffe, utställning och guidad tur till den berömda dövskolan, St Jacques. Detaljerad information om deltagaravgiften och om du vill anmäla dig som föreläsare finns i www.dhi2003.org
Hör gärna av er till SDHS-styrelse om ni har några frågor via SDR-FC eller direkt till Gunilla Wågström Lundqvist gunilla.wagstrom.lundqvist@telia.com

DEAF HISTORY
INTERNATIONAL

Bästa medlemmar och läsare!

□ Äntligen! SDHS har fått 540.000 kr från Allmänna Arvsfonden till en förstudie för projektet: "Arkivering av dövrörelsens handlingar och inventarier", som blivit beviljat av Regeringen den 13 juni.

Först och främst vill jag säga ett tack till alla medlemmar för förtroendeuppdraget som ordförande, som jag valdes till på SDHS:s årsmöte i Skövde i oktober i fjol. Sedan hösten 1997 har jag suttit i SDHS:s styrelse som ledamot. Per Eriksson kände jag redan tidigare genom SDR:s bokgrupp under Beata Lundströms projektledning, inför SDR:s 75-årsjubileum. Övriga styrelseledamöter Roland Ask, Bibbi Burman och Gunilla Wågström Lundqvist känner jag väl.

Per Eriksson har varit en oerhörd resurs till SDHS:s styrelsearbete och en riktigt eldsjäl. Han ordnade till och med mat till styrelsemötena samt fixade små presenter till alla föreläsare under våra seminarier. Under varje seminarium brukade han göra ett inlägg med kort historik om olika saker och ting, t ex kring döva profiler eller en viss stads historia.

Han vet direkt från vilken källa man ska börja leta efter fakta om en viss sak. Jag avslutar med att tacka honom för alla de gångna åren i SDHS:s styrelse. Nu omvaldes vi alla fem för två år, fast vi har bytt positioner och uppdrag med varandra. Mitt uppdrag är att se till att utnyttja våra starka sidor till olika styrelseuppdrag på bästa sätt. Jag tror att styrelsen fungerar, men vi behöver synas mer.

Jag vill gärna berätta lite mer om vem jag är. Redan i skolåldern var jag mycket intresserad av historia. I och med det är jag också intresserad av att läsa om dövas historia. På fritiden sysslar jag med släkt-

forskning. Historia, dövas historia och släktforskning är mina största intressen. I våras blev jag auktoriserad guide vid Stockholm Information Service. Det innebär, att man kan säga, att jag är väl allmänbildad i historia överhuvudtaget.

Under min tid på SDR, i samband med mitt projekt: "Dokumentation av äldre dövas berättelser" åren 1986-1987, reste jag runt och intervjuade över 200 döva, äldre personer genom att besöka alla dövföreningar i Sverige. Då märkte jag att många värdefulla fotografier, protokoll och andra handlingar etc. förvarades osäkert och otillfredsställande. Till exempel kunde de ligga osorterade i en låda i en källare, i ett garderobsskåp på vinden eller i en brudkista i en dövd persons hem(!).

På något sätt har detta etsat sig fast i min hjärna. Att ta bättre tillvara på dessa handlingar har jag satt som SDHS:s främsta mål med högsta prioritet. När jag valdes in i SDHS:s styrelse, var mitt mål att genomföra ett projekt för SDHS. Jag och Per Eriksson fick i uppdrag att undersöka hur ett projekt skulle se ut och vad som skulle ingå i projektet. I fjol inlämnades vår ansökan om anslag till en förstudie till huvudprojektet till Allmänna Arvsfonden.

Det tog många månader att få ett besked från AA. Under tiden stötte vi på dem för att få ett besked, och jag kände också HHF (Handikapphistoriska föreningen) på pulsen för att se hur de ligger till med sitt projekt. Vi inbjöd därför projektledare Kristina Penton Söderlind från HHF till ett möte tillsammans med Gunilla Wågström Lundqvist. Det var ett mycket givande möte. Kanske det ledde till att vår ansökan beviljades.

Som sagt, så fick vi då äntligen besked om att vår ansökan beviljats. Syftet är, att ett centralt arkiv för dövrörelsens handlingar och inventarier måste byggas upp i framtiden. Därför kan man kalla det en framtidsfråga. Först skall en undersökning göras, för att ta reda på vilka möjligheter det finns, att på bästa sätt arkivera och säkerhetskopiera dövföreningarnas hand-

lingar och inventarier. Handlingarna omfattar protokoll, kassaböcker, skrivelser och medlemsförteckningar etc. Inventarier kan bestå av foton, standar, märkesnålar osv.

Under den planerade förstudien på tio månader görs en undersökning, för att ta reda på vilken metod som är lämpligast och för att få veta hur lång tid som behövs för registrering och arkivering av en dövförenings handlingar och foton. Dövföreningarnas storlek varierar i landet. Därför omfattar förstudien tre dövföreningar från vardera glesbygd, medelstor stad och stor stad. Nio dövföreningar av totalt 45 har valts ut att ingå i förstudien.

Förstudieprojektet har börjat den 1 november på allvar för en 10-månaders period fram till den 30 september 2003 med två projektanställda på halvtid: Per-Thomas Örlegård, Malmö och Carl Magnus Lindgren, Örebro. Vi kommer att ge ytterligare information om vilka dövföreningar som skall ingå i vårt projekt i nästa nummer av tidningen samt i vår SDHS-mapp.

År 2002 har varit ett dövhistoriskt spännande år med Dövas Dag i Stockholm, som hade temat "Dövas historia". Dessutom vårt eget dövhistoriska seminarium i Falkenberg i oktober med temat: "Arkivering och arkivvård". Med föreläsning av Kjell-Ove Persson, arkivarie samt Kristina Enhörning, konservator, från Landsarkivet i Lund. De har säkert gett oss några viktiga kunskaper samt några funderingar och idéer om hur dövföreningens arkiv ska skötas. Varför vi valde Falkenberg beror på att Hallands Dövas Länsförening fyllde 100 år i år. Siv Lindgren och Bengt-Åke Malmberg från Halland berättade om sin förenings historia och två profiler: August Persson och Signe Larsson. Vi återkommer med utförligare artiklar om Dövas Dag i Stockholm och seminariet i Falkenberg i nästa nummer. På SDHS:s vägnar vill jag tacka Hallands Dövas Länsförening för samarbetet med oss för att seminariet har genomförts.

Tomas Hedberg

(Fortsättning från sid 5)

efter fem år. Falköpings kommun gav ett föreningsbidrag på 1500 kr år 1975.

Mellan åren 1926 fram till 1979 har föreningen haft tio manliga ordföranden och en kvinnlig ordförande. Det var Aina Kjellin som valdes för ett år, 1963. Under 1970-talet minskades föreningens aktivitet. Det fanns många orsaker till nedgången. I och med att en del av industrin lades ner där många döva hade sin anställning bidrog till att man flyttade från Falköping. Vid ett möte i september 1976 beslutade

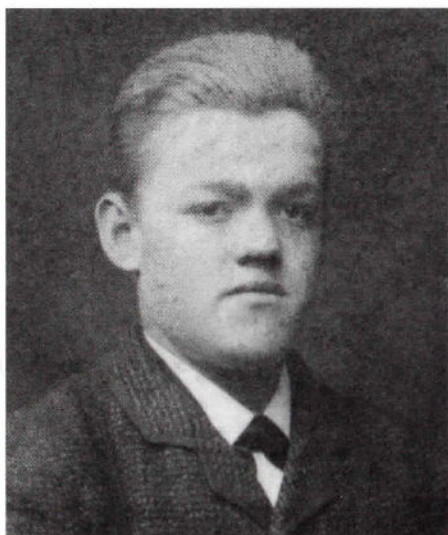
man att sälja bord, stolar och porslin. Man beslöt att ha kvar föreningen men hade sina möten i sina medlemmars bostäder. Precis som man gjorde under föreningens allra första år. Det märks på protokollen från 1970-talet att föreningen gick mot sin nedläggning. De få medlemmar som fanns kvar var mycket aktiva. På årsmötet 1979 var bara nio personer närvarande.

Föreningen såg till att vara representerad vid t ex SDR:s årsstämma, Dövas Dag. Det är alltid sorgligt och vemodigt när en dövförening läggs ner. Men man måste

komma ihåg all den gemenskap som föreningen har gett under alla år. Ett starkt intryck är de sista raderna i många av protokollen: "vi hade roligt" och att vi sedan "troppade av". Som slutord nämner jag från protokollet mars 1928 följande slutrad "sedan språka vi med varandra och skildes åt". Detta var väl detta som betecknade goda och bra möten mellan människor, att vi kunde "språka" som man sa förr och sedan skiljdes åt i hopp om att få träffas igen.

Barbro Lilja Brattgård

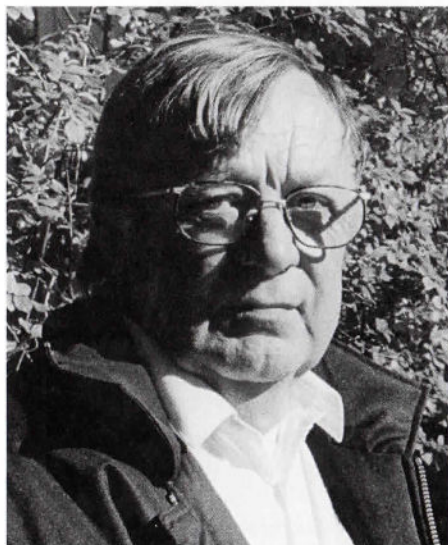
Dövskolan i Skara

Johan Alfred Hansson

Josefina Olofsdotter Persontecken från Vänerskolan, Vänersborg.

Jan Roos

"Kedja" dövblinda barn.

□ När obligatorisk skolgång ordnades för döva så hade hälften av alla ingen skolgång alls. Därför bildades tillfälligt skolor för överåriga döva i Bollnäs, Skara och Vadstena.

Skolan i Skara startade den 1 februari 1879. Skolan hade då sjutton elever med föreståndare Fredrik Nordin. Från början var skolan på Marumsgatan 66-67 men flyttades sedan till Bommagatan vars byggnad idag är riven. I undervisningen fanns skriv-teckenmetod, teckenklass och en talavdelning. Lärotiden varierade från ett och ett halvt till fyra och ett halvt år.

I Tidning för Skaraborgs Län den 25 mars 1887 fanns följande notis:

"Statens läroanstalt i Skara för öfveråriga döfstumma. Emottager till nästa hösttermin nya elever. Sökande bör hafva fyllt 15, men ej öfverskridit 30 år. Afgiften för elevs inackordering under läsår är 225 kr, hvaraf staten bidrager med 100 kr. Kommuner inom Skarabergs län, hvilka vid anstalten underhålla döfstumma personer åtnjuta i understöd af länets landsting hälften af det belopp, som för sådant ändamål utbetalts. Medellösa elever ega rätt att mot half afgift färdas i tredje klass å statens jernvegar

mellan anstalten och hemmet vid feriernas början och slut. Ansökningar insändes före den 15 Maj till anstaltens Direktion, som meddelar öfriga behöfliga upplysningar. Skara i mars 1887. Kongl Direktionen."

Fredrik Nordins fru Elisabeth Anrep-Nordin var också dövklärare. Hon upprättade 1886 i Skara skolhemmet för blinda döva. 1892 flyttades dövblindskolan till Vänersborg och fick namnet Drottning Sofias Stiftelse.

Fru Anrep-Nordin. Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte 1886-1936. Kortfattad historik jämte redogörelse för arbetsåret 1935-1936. Lund 1936.

Från Fredriks dövskola finns bevarade några foton som var skrivna på baksidan deras persontecken. Carl Victor Bäck hade persontecknet "Skåra på öfverläppen", Johan Alfred Hansson hade "Inbugtad näsa".

Jag träffade journalisten Jan Roos, som berättade om sin döve mormor. Jag frågade honom om nästa bild om Josefina Olofsdotter från Spethult, Skattegården, Fagersanna, Ransbergs församling med tecknet "En knut på högra ögat". Helt korrekt tecknade Roos denne flicka. På samma gång frågade jag Jan om tecknet för Skara. Då tecknade han "horison-tellt 'v' över ögonen". För första gången fick vi fram det historiska tecknet för Skara vilket enligt Jan kommer från dövblindskolan.

Per

"Teckenspråket är grunden i vår profession"

En bok skriven av Beata Lundström som handlar om att vara tolk och om tolkföreningens arbete under mer än 30 år. Boken har ett stort läsvärde för både tolkar och alla andra intresserade, skriver STTF:s ordförande Catrin Thorin i sitt förord. Boken är illustrerad med fotografier och teckningar i ett behändigt pocketformat med 144 sidor. Den kostar 200 kr inklusive moms och frakt. Beställes hos Beata Lundström, Essingestråket 34, 112 66 Stockholm. Tel 08/656 26 19 (tal).

Falköpings Dövas Förening

Dövas förening firar 25 år i Falköping 1951

Åren 1926-1980

Prästen Barbro Lilja Brattgård föreläste om Falköpings Dövas Förenings historia från 1926 fram till nedläggningen år 1980. Ett utdrag kommer här från Barbros föreläsning.

□ Allt sedan 1990 har jag arbetat som dövpräst här i Skara stift. När jag startade så bodde en liten grupp döva i Falköping. Vi brukade fira gudstjänst i Fredriksbergskyrkan. Ungefär tio döva kom varav några var från Tidaholm. Några orkade inte komma till kyrkan p g a sjukdom. Då gjorde jag i stället hembesök.

Jag besökte bland annat Gustaf och Anna-Lisa Gustafsson. Anna-Lisa hade tidigare i sitt liv arbetat på hattfabriken i Falköping. Gustaf var utbildad snickare och fick arbete på Wahls likkistefabrik. Tyvärr är nu båda två borta. Men Gustaf har berättat livfullt om Falköpings dövas historia. Både han och hustrun var mycket aktiva i föreningen. Gustaf var föreningens kassör. Anna-Lisa ansvarade tillsammans med några andra kvinnor för kaffeserveringen. Kvinnorna hade också ansvaret för den dåvarande syföreningen.

Gamla protokoll

Mitt intresse väcktes av framförallt hur döva hade det under 1930 – 1950 – talen. Då fanns det många döva i Falköpingsområdet. Allt sedan 1907 har Skara stift givit ut en årsbok, s k Julhälsningar. I årsboken fanns det olika artiklar om kyrkans liv med enskilda människors engagemang och livsöden.

Vid ett tillfälle fanns en artikel av en dövpräst. Han beskrev sitt arbete. Som illustration till artikeln fanns ett foto av en stor grupp utanför S:t Olofskyrka i Falköping. De var fint klädda till gudstjänsten och den följande kaffestunden. Jag visade boken för Gustaf och då berättade han om

den dåvarande stora aktiva dövföreningen. Gustaf gick bort 1997 och Anna-Lisa 2000.

För att kunna följa Falköpings dövas förening från början har jag gått genom gamla protokoll och intervjuat flera personer. Det har varit en fantastisk resa att gå tillbaka i tiden. Mest spännande har det varit att läsa de tidigaste protokollen där man med en mycket vacker handstil har inpräntat i en fin protokollsbok. Tyvärr saknas protokollsanteckningar från 1950- och 1960 - talen. Nästa steg blir att leta fram dem och gamla foton.

Sov i likkistan

Under 1920-talet bodde 20 döva i Falköping och 25 i stadens omgivning. Det fanns industrier där många döva hade sin försörjning. Falköpings textilindustri som startades 1927, Swaréns trikåfabrik från 1929. Många döva hade sin anställning där. Flera döva män försörjde sig även på Wahls likkistefabrik. Likkistefabriken började sin verksamhet redan i liten skala under 1800-talet och utökades efter sekelskiftet fram till nedläggningen 1971. Välkänd är historierna bland döva om en som hade tagit en tupplur i fabriken likkista. När han vaknade upp hände det att nyfikna spekulanter i likkistelokalerna svimmade vid åsynen av att en person reste sig ur likkistan!

Den 26 februari 1926 bildades "Dövstumföreningen i Falköping" i gamla Folkskolan. Tretton personer var då närvarande

Barbro Lilja Brattgård

och insamlade nio kronor och tio öre till sin verksamhet. I ett upprop stod följande: "Föreningens huvudsakliga ändamål är hållande av samlingslokaler för döva och dövstumma, anordnande av föredrag, kurser, m. m. samt ändamålsenligt understödande medlemmar".

Einar Andersson förste ordföranden

Einar Andersson blev föreningens förste ordförande. Einar var under många år den mest pådrivande medlemmen. Den första styrelsen bestod av följande: Ordföranden Einar Andersson, vice ordföranden Carl Johan Carlsson, sekreteraren Carl Johan Bogren, kassör fröken Aina Kjellén, ledamot Arthur Andersson, suppleanten Frans Johansson och suppleanten Ragnar Johansson.

Nästa möte var den fjärde april. Lokalfrågan var mycket svår. Man hittade ingen lämplig lokal att samlas i. Givetvis kände döva varandra och träffades mera privat. I de första protokollen kan man läsa att man brukade samlas i fröken Gullan Claessons hem. Gullan gifte sig senare och fick efternamnet Rylander. Gullan lever fortfarande idag och bor vid 91 års ålder i egen lägenhet i Åsarp. Gullans namn dyker upp här och där i gamla protokoll. Efter föreningens entusiastiska bildande blev det uppehåll i nästan två år. Nästa föreningsmöte skedde 29 december 1927 i en liten lokal i Betelkappellet. Då valde man in några nya personer i styrelsen. Kanske tyckte man att den gamla styrelsen inte kunde lösa lokalfrågan. Nästa möte ägde rum i januari 1928 då medlemsavgiften fastställdes till en krona. Därtill måste medlemmarna varje månad betala 25 öre direkt till kassören Aina Kjellén.

Livlig verksamhet

I slutet av 1920-talet var föreningsverksamheten livlig. Man planerade att ha en auktion. Några fick uppgift att baka och ordna med kaffe. En grupp flickor köpte material för att sy dukar till föreningens auktion.

Men lokalfrågan var fortfarande inte löst. Uppenbart var den ett stort problem för föreningens medlemmar. Men man ville ändå träffas och gjorde det hemma hos medlemmarna. Oftast ordnade värden eller värdinnan kaffe. Ibland fanns det en snäll mamma som bakade och kokade kaffe. Med lite fantasi kan vi föreställa oss stämningen då man träffades bland döva och viktiga frågor togs då upp.

Under denna intensiva period träffades man tre till fyra gånger i månaden. I oktober 1928 konstaterade medlemmarna att de inte hade råd att betala en lokalhyra. Den första auktionen ägde rum första december

1928. Det var efter pastor Bergfelts gudstjänst i Falköpings kyrka på en eftermiddag. 20 döva och 20 hörande deltog. Alla var stolta över slutresultatet på 220 kronor som tillföll dövstummas förening i Falköping. 1929 beslutade man att ansluta sig till Svenska dövstumförbundet. 1931 årsavgiften 7 kr 25 öre men man fortsatte att vara ansluten till sin riksorganisation och sände representanter till mötena på riksnivå.

Tog ansvar för "fattiga"

Föreningen tog ansvar för "fattiga" döva. Den 12 december 1928 beslöt man att skänka "till August Svensson i Orreholmen en diverse julslaktvaror, två par strumpor, två stycken näsdukar och tre stycken stearinljus. Beslut till Artur Andersson i Falekrarna två par strumpor, tre stycken näsdukar och tre stearinljus. Och beslöt till Per Gustaf Sjöberg i Kälvene fem kronor".

När jag läste genom protokollen kan man se mellan raderna att det var diskussion om man skulle bistå sina döva med pengar eller varor. Man beslutade sig för att ge kläder i stället för pengar till fattiga döva. I ett protokoll från 1931 kan man läsa följande: "De valda fattiga provar kläder. Det var fyra gamla gubbar och en flicka som fingo dem. De blevo glada och förtjusta i kläder. Vi tyckte att det var så roligt att se huru de sågo glada ut. Pastor Bergfelt sade att kläderna, som passade dem bra, voro bra och nyttiga". Tack och lov behöver dagens dövas förening inte skänka kläder som julgåvor till döva.

Under åren 1929 - 1938 hyrde man lokal hos Falköpings tidning. Sedan hos Vita Bandet på Olofsgatan. I början av 1940 fick man egen lokal på Storgatan 8. Lokalen var då öppen varje lördag och vissa söndagar. Det fanns alltid en ansvarig som öppnade och läste.

Antalet döva minskade

1940-1950-talet innebar en blomstrings-tid för föreningen. Man träffades då ofta och många kom till mötena. Från första november 1955 hyrde föreningen en lokal på Varenbergsgatan 22. Medlemmarna tapetserade, målade och en del möbler tillverkades själva vilket var viktigt för en trivsel i lokalen. Under 1960-1970 talet minskades antalet döva i Falköpingområdet. Wahls likkistefabrik lades ner 1971. Textilindustrin hade då moderniserats så att behovet av arbetskraft hade minskats mycket. Därav sjönk medlemsantalet inom Falköpings dövas förening. Första december 1976 var man tvungen att upphöra med sin lokal och i stället träffas i privata bostäder. Inte långt ifrån Falköping fanns sedan 1951 en dövförening i Skövde. Detta borde ha påverkat verksamheten i Falköping.

Under en ett verksamhetsår hade man olika fester. Det var vår-, höst-, lucia- och nyårsfester. Även vid jubileer, påsk- och pingsthögtiderna var välbesökta. Många

brukade resa från Jönköping, Tidaholm, Skövde, Borås och Vara. Som exempel kan vi nämna påskfesten 1929. Den startades på påskdagen med 55 personer. Först på annandag påsk avslutades festligheten vid 19.00-tiden då alla åkte hem från Falköpings station.

För min del är luciafesten ett starkt tillfälle. Det finns knappast en dövförening i vårt land idag som skulle hoppa över sin luciafest. Jag blev fascinerad av min första luciafest med döva i Uppsala på 1970-talet.

Klädde ut sig

I Falköping firades lucia exempelvis 13 december 1931 då man samlades i Falköping tidnings lokaler. 20 döva var närvarande. Sju av medlemmarna hade luciakläder på sig. Två var bagare, en balkvinna, en kvinna från 1800-talet m m. Det kan då vara en brokig skara som kom och roade sina vänner. I protokollet finns noterat: "kaffe bjöds med luciabullar och luciakatter". Tre år senare, 1934, Efter kaffe med lussekatter och goda kakor gick några in i ett annat rum för att klä ut sig. Efter en stund kom sex förklädda luciagubbar. Man fotograferade med blix. Sedan gick lussetåget ut ur rummet "ty det blev för varmt att ha luciamaskar påsatta i ansiktet".

Jag är född utanför Mariestad. I min barndom under 1950-1960-talet gick jag med kompisar utklädda till lussegubbe med ett förskräckligt plastansikte runt i byn. Tydligt fanns denna tradition tidigare i föreningslivet. Vi har bevis på att medlemmar i Dövas Förening i Falköping klädde ut sig till något mer än en vacker lucia. Döva kvinnorna var mycket flitiga att samlas till symötena under 1930-1940-talet. År 1931 träffades man 17 gånger och år 1937 vid 20 tillfällen. Kvinnorna handarbetade på symötena och självklart slank det ner en och annan kopp kaffe. Vid dessa symöten valdes man att träffas hemma hos varandra. Handarbetena såldes vid auktioner och basarer. Man var ju tvungen att hela tiden öka på kassan.

Ordningsregler för kaffekokning

Under 1940 träffades symötesdamerna en gång i veckan. En notering finns att man för framtiden beslutades att varannan onsdag fick räcka att mötas. 1949 är det noterat att symötena börjar "svikta". Ett uppehåll gjordes för att man skulle kunna värva fler medlemmar. En mycket viktig del av verksamheten var "bordets gemenskap" dvs då man satt och drack kaffe, åt en smörgås med mjölk eller mat vid festligare tillfällen. Det finns mycket antecknat om sådana tillfällen.

Den 8/2 1931 tog man beslut om att Aina Kjellén fick i uppdrag att inköpa tre dussin assietter à 3:40 kr. Aina inhandlade ytterligare tre dussin kaffeskedar för 18 kr och två sockerskålar à 1:50 kr. En rolig notering finns från 8 april 1933: "val och ordningsregler för kaffekokning och ser-

vering. Det beslöts att en kvinna står kvar för alltid i köket och kokar kaffe och vatten samt 2 kvinnor duka och servera fort så möjligen, så att kaffe ej bli kallt. Ordföranden har rätt att ge uppdrag åt några kvinnor eller män, som ha ledighet att koka kaffe duka och servera. Var och en ska ha tur och ordning att göra det. Någon eller några manliga ha även rätt att vara med på hjälparbete, om de vilja". En viktig funktion med serveringen var att man tog betalt och fick in lite extra pengar till föreningens verksamhet. Vid festycken och auktionen den 1 december 1931 kostade kaffet 50 öre. Förmodligen fick man en kaka eller bulle på samma gång.

Utflykter

Under de första åren gjorde man kortare utflykter. I början av juni gick man till Älleberg klockan sju på morgonen för att "kunna se och höra fåglar sjunga". Kinnekulle och Läckö slott blev också sedan populära utflyktsmål. När man fick bättre ekonomi i föreningen blev det lättare att göra längre utflyktsmål.

Dövföreningen hade föreläsningar och kursverksamhet. Några exempel kommer här. År 1933 hade föreningen fem ämnen att välja på: Barnavårdsnämnden, Henry Ford, Hur silke kom till, Röda korset och Gotland. Man beslutade att lära sig mera om barnavårdsnämnden. Då kom fröken Alma Abrahamsson från Göteborg och föreläste. Under hösten 1933 kom dövstumslärare Hilding Zommarin vid dövstumskolan i Örebro och föreläste om Pelle Molin. Det finns noterat: "Herr Sommarin föreläste ämnet med teckenspråk med riktig bravur". Denna kvällens kaffe serverades av fru Gullan Rylander och ytterligare några namngivna damer. Den 10 december 1933 föreläste herr Österlund från Växjö med ämnet "Stora män från fattiga hem". Pastor Carl-Åke Areskog från Örebro-distriktet föreläste den 7 mars 1936 med ämnet Åland. Under 1960- och 1970-talet hade man kursverksamhet. Man skickade även styrelseledamöter på olika kurser så att man skulle lära sig hur en förening skulle drivas och hur man tar vara på vilka möjligheter för att utveckla arbetet samt förbättra livet för föreningens medlemmar.

Filmprojektor inköptes

År 1948 inköpte föreningen en egen filmprojektor. Projektorn kostade 929 kr och 36 öre. Svenska Dövstumförbundet bidrog med 300 kr och Falköpings kyrkoråd med 50 kr. Vid vårfesten i april var det premiärvisning. Sedan visade man film 1-2 gånger i månaden. Vid genomgång av de gamla pappren får man fram följande uppgifter: Vid det första mötet fick man in 9 kr och 10 öre. Kaffeservering, auktion och lotterier gav inkomster. År 1933 fick man 100 kr från Drätselkammaren. Summan ökade till 300 kr år 1942 och till slut 500 kr

(Fortsättning på sid 2)

Hilda Sofia Pettersdotter

Hilda Sofia tio år gammal då hon ska börja dövskolan i Gumpetan

□ Under senvåren 2001 ringde Kalle Nilsson, Lerum till SDR och ville berätta om sin döve mormor Hilda Sofia Pettersdotter från Blomskog, Värmland. Jag Per fick e-mail från SDR och tog kontakt med Kalle. En tid bokades i början av hösten för ett besök i Lerum. Innan dess besökte jag tillsammans med Roland Ask landsarkivet i Karlstad för att få fram mera uppgifter. Med hjälp av tolkar gjordes en videointervju med Kalle, 77 år gammal, som berättade.

Hilda föddes 8/4 1865 som barn nummer åtta i Västra Trättlanda, Blomskogs socken och döptes 14/4. Hildas far var Petter Andersson, som dog 8/3 1896 av andtappa, slag. Modern var Anna Lisa Nilsson, som dog 7/1 1896 av slag. Hon hade legat i slag allt sedan 1889. I husförhörsboken A1:13, 1871-1875 är det noterat: "Döfstum, attest till Gumpetan". Prästen hade då skickat intyg till dövskolan i Gumpetan, som hade sin verksamhet i Kil, Värmland 1874-1902.

Tio år gammal åkte Hilda till Gumpetan för att börja dövskolan. Hon fick då åka minst tolv mil med häst och vagn. Då fanns det gästgiveri så de kanske övernattade på

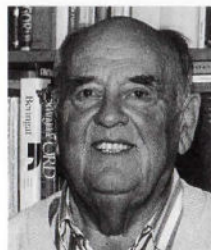
vägen till och från dövskolan. Där lärde Hilda sig att väva mattor, handdukar och dukar. Hon var duktig och begåvad. Men var rädd för dövskolans rektor Karl Theodor Kaijser. Kaijser drog i flickornas flätor och misshandlade dem med sitt livrem. I och med att Hilda var duktig på att läsa med snabb uppfattning så slapp hon stryk i dövskolan. Hilda var duktig att börja med något och alltid avslutade till slutet med sin sak. I Hildas övningsbok kan man läsa om att hon fick sopa golvet, ta upp potatis, grävt i trädgården, krattat.

Fem år i dövskolan

Andra kamrater fanns där Anna Mathilda f. 8/6 1860, Sana Lisa f. 19/6 1857, Nils Alfrid f. 25/6 1854, Elida Albertina f. 9/7 1852, Karin Lovisa f. 12/11 1849 och Anders Edvin f. 3/2 1847. De har fått vakta elden, lagat byxor, burit hyvelspån till svinen, hugga ved, plockat lingon, rafsat ihop havre, gymnastik, bära vatten i ett ämbar, rektorn Kaijser tecknade guds ord i kyrkan, lära sig hitta vägen till Kil för att hämta posten, en ko har slaktats, undervisningen slutade kl 13.00, åt grällvand kl 7 på kvällen, var ute på tjärnet och åkte skridskor,

Troligen bröllopsfoto. Hilda var 180 cm lång och satt alltid på foto för att hennes man var kortare 165 cm.

Kalle Nilsson

ning fick hon två kr. För belöningen köpte hon en silkessjal som Kalle Nilsson har kvar än idag i storlek 40x50 cm.

Gifta sig

Efter skolslutet 1880 hjälpte hon till med storfamiljen i byn. När en äldre syster blev gift 1891 så blev Hilda Sofia sist kvar på gården. Prästen förhörde Hilda Sofia och i husförhörsboken är det noterat: Innanläsning "-" och kristendomsenskap "b". I gifteboken för år 1896 står det följande: "Karl Emil Andersson hem. Eg. son i Trettlanda Va med Hilda Sofia Petterdotter hem. eg. i samma hemman 'Inskrivningen avser endast lysningen'." Paret gifte sig 4/2 1897 av kyrkoherde P. Eldin där det är noterat: Karl Emil Andersson egare son i Trettlanda med Hilda Sofia Petterdotter egare derstädes.

Paret följde ordentligt reglerna och fick fyra barn: Anna Sofia i slutet av 1897 (Kalles mor), Ivar Pontus 1900, Erik Hugo 1903 och Karl Nord 1906. Hilda var mycket stark och brukade brottas med sina söner. För det mesta vann hon brottningen. Hemmet var en bondgård med sex till sju kor.

De hade ankor och gäss. Gässen hade respekt för Hilda ty hon höll efter dem med en sopkvast. Kalle Nilsson minns sin mormor från då han var ett år gammal. Hilda pratade så kallad rikssvenska. Inte som svenska med värmländsk eller norsk dialekt. Hildas far kunde inte kommunicera med henne men tecknade högerhand på vänster bröst vilket betydde att "det fanns pengar" så att hon kunde få vad hon ville ha av sin far.

>>>

Skövde Dövas Förening 50 år

□ I Tidning för Dövstumma nr 1, 1926 finns följande notis:

"Ny dövstumförening i Skövde.

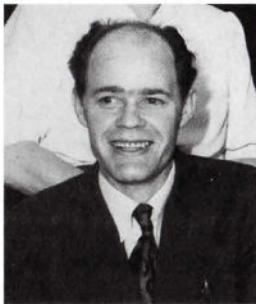
Ett möte i samband med nyårsvakan för Skaraborgs läns dövstumma ägde rum den 31 december 1925 å Eskeskogen, Skövde. Vid stationen samlades de tillstädeskomna kl. 7 e. m. och begåvo sig sedan i samlad trupp till villa Eskeskogen, vilken tillhör familjen Sjöholm och som tack vare fröken Alice Sjöholms intresse för den nya föreningen, hade välvilligt upplåtits till lokal för mötet.

Det var många som ej kommo med kanske beroende på tövdret och de halkiga vägar. Sedan kaffe serverats började mötet och inleddes av hr Einar Andersson, som utvecklade sina åsikter om nyttan av dövstumföreningar och framhöll bl. a. den psykiska uppräckning, som flitigt umgänge dövstumma emellan brukar medföra. Han anförde därvid som exempel de dövstummas livliga föreningsliv i Göteborg, vilket bidragit till utvecklande av det kultiverade umgänge, som där råder bland dövstumma, samt huru teckenspråket i följd blivit uttrycksfullare och vackrare. Talaren framställde därefter förslag att bilda en dövstumförening för Skaraborgs läns dövstumma, till vilket de närvarande gävo sitt bifall. Därefter skreds till val av styrelse: ordf. hr Einar Andersson, Götene; v. ordf. Karl Ed, Skövde; kassör hr Viktor Karlsson, Skövde. Styrelseledamöter blevo hr John Johansson, Mölltorp, och fröknarna Alice Sjöholm och Nanna Snygg, båda i Skövde".

Val av sekreterare och två suppleanter uppskötts till nästa möte i Skövde den 14 februari 1926. Då skulle man också besluta om de nya stadgarna. Efter mötet började nyårsvakan som varade hela natten fram till kl sju på morgonen. Ordförandens adress var Einar Andersson, Ljungabacken, Sil, Götene.

Inga papper

Olle Jönsson har frågat äldre döva och har fått svar att det förut har funnits en äldre dövförening i Skövde men att man inte kunnat hitta några papper om det. Skövde Dövas Förening stiftades den 5 maj 1951

Sten
Jönedahl,
ordförande,
1951, -53,
1972 - 74

Stina
Jonasson,
ordförande,
1967 - 71,
1975 - 80,
1983 - 91

på initiativ av Oscar Rydén. På första mötet i hantverksföreningens lokal i Skövde föreslog Oscar Rydén inför 20 döva att bilda en dövförening i Skövde. Närmaste dövförening fanns i Falköping. Sten Jönedahl valdes till förste ordförande 1951. Den 29 oktober 1951 ansökte föreningen för första gången om lokalbidrag hos Skövde stad. Årsavgiften för aktiv medlem var 4 kronor och 5 kronor för gifta.

Den 13 december 1952 firades Skövde Dövas Förenings första luciafest på studiegården i centrala Skövde. 1961 firades föreningen 10 årsjubileum på restaurang (nuvarande skatteförvaltning) på Prinsgatan. Då kom en representant från Skövde stad för att lämna en gåva till föreningen. Fram till den 15 mars 1967 har föreningen varit tvungen att ambulera i tillfälligt hyrda lokaler.

Den egna lokalen på Norra Bergsvägen 11 hade disponerats sedan mars, men reparerats och blivit just klar för invigning, vilket förrättades på onsdagskvällen av stadsfullmäktiges ordförande direktör Gustav Lake. Att lokalen säkerligen var efterlängtd syntes på den stora aktiviteten i föreningen. Direktör Gustav Lake sade att det var möjligt att få hyresrabatt efter 1967.

Föräldrarna kunde inte teckna

Föräldrarna hade sorg i och med att de inte kunde kommunicera med henne. Men hon kunde sitta vid matbordet där det fanns sex till sju personer och avläsa var och en. Men om hon tappade tråden så sa hon "stopp" så att personen fick upprepa.

Hilda ville vara själv i fråga om klädmode. Hon ville klä sig med färgglada kläder. Men omgivningen protesterade och sa att gifta kvinnor skulle vara klädd i grått. Hil-

da var glad och trevlig. Hela byn beundrade henne. Inte en enda person hade någon negativ tanke om henne. Speciellt i kyrkan visade de sin respekt där alla satt eller stod i takt med Hilda. När hon skapade sina tygalster så använde hon ett speciellt mönster från Gumpetan med skuggor i sitt täcke, som var levande på väggen. Flickorna tog efter hennes mönster men pojkarna tyckte det var fånigt. I fråga om att möta obekanta personer var hon rädd men hade ändå mo-

Olle Jönsson

Föreningen hyrde av AB Skövdebostäder för drygt 4.800 kr och fick i bidrag av Skövde stad 3.000 kr per år. Direktör Gustav Lake ställde alltså i egenskap av

verkställande direktör (VD) i AB Skövdebostäder i utsikt att föreningen inte skulle behöva använda några egna pengar för lokalen.

Konflikt mellan Skövde och Falköping

Medlemmarna i Skövde och Falköping hamnade ofta i konflikt på grund av att de i Falköping kunde ej acceptera att det fanns en dövförening i Skövde. Men i slutet av 1960-talet började de bjuda varandra till fest. Volvofabriken och militäranläggningen växte i Skövde. Då flyttade fler döva till staden. Det innebar att medlemsantalet började öka för varje år fram till 1980-talet. September 1977 arrangerades föreningen Dövas dag. Då kom 430 döva till festen. "Kultur åt alla" var temat på Götalandskonferensen.

Senhösten 1978 invigdes nya lokaler på Skolgatan och landstinget Skaraborg uppvaktade på platsen. Skolgatan var den bästa och största lokal på cirka 250 kvm, som föreningen har hyrt under tiden 1978 - 1986. Föreningen tvingades lämna Skolgatan efter 1986 på grund av ny ägare som hade kraftigt ökat hyran. Vid 1951 års slut hade föreningen cirka 20 medlemmar. Idag har föreningen cirka 130 medlemmar. Den 5 maj 2001 firades föreningen 50 års jubileum på Kulturhus i Skövde. Cirka 250 kom till festen. Skövde kommun ställde upp med ett stort bidrag till föreningen. Många fina program med Clownen Manne, Tyst teater och Stå-upp komiker från Örebro fanns som inslag.

Olle Jönsson

det att säga "jag hör inte". Hon kunde avläsa personen men kunde inte uttrycka sig tillbaka.

Det fanns en person som bodde ett till två hundra meter från gården som var "dövstum". Personen kunde inte prata. Han växte upp som bonde i granngården med sina syskon. Han var stark och vänlig. Men många barn var rädda för honom och med

(Fortsättning på nästa sida)

Begränsad eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress

SDHS, c/o Eriksson
Räntmästargatan 85
702 25 Örebro

Varnhems kloster

□ Nästa dag, söndag, åkte vi buss 20 minuter från Skövde till Varnhems kloster, som ligger vid Billings västslutning. Det grundades vid 1100-talets mitt av cisterciensorden, munkar från Alvastra. Klostret brändes ner av danskarna 1566. Av byggnaderna återstår endast klosterkyrkan, som uppfördes på 1200-talet och restaurerades vid 1600-talets mitt. Birger Jarl begravdes år 1266 inne i kyrkan mitt fram just innanför huvudingången. Även flera medeltidskungar t ex Erik ("den Helige"), Knut Eriksson och Erik Eriksson ("läspe och halte") finns i klosterkyrkan. Varnhems kloster var ett munkkloster.

Varnhems kyrka

Vi samlades utanför. Då berättade jag lite grann om munkarnas liv. Speciellt att man under vissa tillfällen inte fick prata inne i kyrkan, matsalen och sovrummet. Då använde man tecken i stället för att prata. Plötsligt kom en dam i medeltida kläder. Hon berättade om kyrkans historia ute och inne. Många vackra detaljer med symboler samt utsmyckningar visades. Sedan gick vi till församlingshemmet intill. Där intogs vi en medeltida middag som bestod bland annat av rotfrukter, fläskkött, fänkål, rotselleri, ugn äpple som efterrätt och fläderdryck att skölja ner allt det goda.

Guide med tolk

Per

Samling ute

(Fortsättning från föregående sida)

att han hade ett "orent tal". I affären brukade han lämna en lista på de saker han ville ha.

Hemmagjort tecken

En gång följde Kalle med sin mamma och träffade denne person. Då kramade han Kalles mamma och "skakade" Kalle som att vilja busa lite. Hilda kunde teckna. Grannmannen kunde också teckna och det kunde de andra också lite grann. Från det jag var två år gammal fram till hennes död brukade jag teckna med Hilda. Hilda kunde teckna "rik" och "fattig" men tyvärr har jag glömt det. Hilda använde aldrig handalfabetet för att Kalle har aldrig lärt sig det. Minns från ett möte som Hilda, grannmannen, Kalles mor och dra andra tecknade. Om mormodern inte förstod så tog hon sitt barn i håret och frågade: "Vad sa du?" Hilda visste hur hon skulle få information. Allt blev som ett hemmagjort tecken. Kalle tecknade "ko" och "tjur" som var samma tecken. Kalle kunde förstå Hilda allt vad hon sa. Men när hon tappade en tand så frågade hon Kalle om hon pratade sämre med en tandlucka?

Hilda på äldre dagar. Synen blev sämre och sämre för henne.

Hilda bodde hemma i hela sitt liv. Hennes man dog nio år innan hon dog. Sonen Erik tog sedan över föräldrahemmet. En brist var att Hilda inte kunde höra något skvaller i byn. Detta innebar att hon aldrig fick veta något negativt om sin omvärld. På sin 80 års dag dansade Hilda hela natten. Då var hon mycket mån om sitt utseende och hade då sitt hår knutet ovanför örat baktill. Då sa de att du såg ut som en kvinna. Svar fick de att om hon struntade i sitt utseende då var hon som en död person. Hilda Sofia dog våren 1952. Då var Kalle Nilsson 28 år.

Kalle Nilsson

Styrelse 2001 - 2003 för Sveriges Dövhistoriska Sällskap:

Tomas Hedberg ordförande, Birgit Burman vice ordförande, Per Eriksson sekreterare, Roland Ask kassör, Gunilla Wågström Lundquist ledamot. Postmottagare: c/o Eriksson, Räntmästargatan 85, 702 25 Örebro. Fax 019/125302. E-mail daufr@hotmail.com. Medlemskap för enskilda 100:- och organisationer 250:-/år. Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar. Pg 85 41 21-1.